

Незаконна, умисно прихована від державних органів економічна діяльність спрямовується на одержання прибутку шляхом вчинення злочинів чи сприяння їм.

Тіньова економіка як соціальне явище виросла та розвивалася в умовах наявності прогалин у законодавстві, в економіці і фінансово-кредитній сфері, за обставин зростання фінансових можливостей криміналітету, зрощування корумпованих представників різних влад, державного апарату і злочинного світу, маючи єдину мету – надмірне збагачення та одержання влади.

Важливим фактором зниження криміногенного впливу організованої економічної злочинності є з'ясування причин та нейтралізація умов, що сприяють здійсненню конкретних протиправних діянь. Потрібно законодавчо врегулювати проведення обов'язкових кримінологічних експертиз проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів з питань фінансової, банківської та господарської діяльності. Метою таких досліджень є виявлення та усунення недоліку правового регулювання, що уможливлуватимуть подальшу криміналізацію окремих галузей економіки.

Усебічний комплексний аналіз наявних матеріалів дає підстави виділити найпоширеніші його форми і види, зокрема ухилення від сплати податків, порушення правил підприємницької діяльності, приватизації, фіктивне підприємництво та фіктивне банкрутство підприємств, їх штучна збитковість, злочини у сфері виробництва, реалізації та обігу спирту, алкогольних напоїв та тютюнових виробів, бюджетні кошти, реалізація конфіскованих та безгосподарних товарів, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом тощо. При цьому зазначимо, що підвищена кримінологічність характерна для деяких галузей господарства, зокрема для видобувної, вугільної промисловості та енергетичної сфери, торгівлі тощо [8].

Така ситуація вкрай негативно впливає на соціально-економічний стан країни. На створення сприятливих умов для розвитку її економіки, забезпечення прав і свобод громадян, що потребує реалізації комплексних скоординованих політико-правових та соціально-економічних заходів, спрямованих на подолання злочинності в економіці.

Економічні відносини визначають рівень організованої злочинності, яка наносить все більш відчутні політичні, економічні й моральні збитки нашому суспільству, гальмує і дискредитує сучасні реформаторські та стабілізаційні процеси, дезорганізує діяльність державних інститутів. Відомо, що злочинність як кримінально-правове явище традиційно знаходиться у сфері діяльності правоохоронних органів, які забезпечують внутрішню безпеку [5].

Для більш ефективної роботи з профілактики економічної злочинності необхідно на державному рівні розробити систему обліку зазначених злочинів з урахуванням окремих видів (згідно з КК України) та галузей народного господарства. Це, у свою чергу, дозволить спрямувати зусилля суб'єктів законодавчої ініціативи на розробку законопроектів відповідно до об'єкта та предмета регулювання, тобто з чітким механізмом правового регулювання криміногенних обставин з метою їх локалізації і недопущення можливостей вчинення правопорушень.

На думку автора, необхідно створити:

1) низку законів, які більш деталізовано врегулювали б відносини стосовно захисту підприємців щодо контролю з боку держави;

2) забезпечити підтримку приватних підприємств, при цьому прагнучи до того, щоб економічна злочинність стала економічно не вигідною. Для цього повинен функціонувати державний нагляд за економічними структурами, особливо тими, які мають зовнішні економічні зв'язки;

3) зважаючи на те, що в більшості злочинну діяльність у підприємницьких (економічних) правовідносинах здійснюють державні службовці, депутати та інші посадові особи, необхідно внести зміни до законів ("Про державних службовців", "Про статус народних депутатів України", "Про прокуратуру"), які б обмежили їх недоторканність, систематизувати їх права та обов'язки більш детально;

4) з метою зняття соціальної напруги у суспільстві, необхідно упорядкувати на законодавчому рівні для усіх категорій

державних службовців, депутатів усіх рівнів, розміри заробітної плати, пенсій відповідно до реальних ринкових цін;

5) закон України "Про боротьбу з корупцією" повинен бути більш детально пояснений: що до корупції належить (реально на сьогодні правоохоронні органи прагнуть все підвести під корупцію), які дії державних службовців підпадають під дію даного закону, який порядок притягнення до відповідальності.

Все це призводить до необхідності підвищення кваліфікації кадрів МВС, СБУ та проведення правових і судових реформ. Такі заходи необхідно реалізувати з метою виявлення реальної плідної роботи ВРУ та органів місцевого самоврядування.

Література: 1. Озерський І. В. Економічні правопорушення і форми відповідальності // Економіка, фінанси і право. – 2005. – №2. – С. 28 – 33. 2. Озерський І. В. Економічна злочинність (поняттєво-правовий та психологічний аналіз) // Економіка, фінанси і право. – 2004. – №11. – С. 22 – 27. 3. Джука О. Криміналізація економіки України: сучасний стан, тенденції, напрями протидії // Право України. – 2005. – №12. – С. 35 – 40. 4. Предборський В. Сучасні засоби управління як фактор підвищення ефективності боротьби з економічною злочинністю // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – №10. – С. 51 – 55. 5. Нікітін Ю. В. Криміногенні впливи на економічну безпеку як складову національної безпеки держави та їх попередження // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №3. – С. 130 – 136. 6. Коваленко В. Загальносоціальні умови профілактики злочинів в економічній сфері // Право України. – 2004. – №8. – С. 12 – 18. 7. Кримінальний Кодекс України // Відомості Верховної Ради. – 2001. – №25. – 26. – С. 131. 8. Коваленко В. В. Щодо злочинності в галузі економіки та її подолання // Митна справа. – 2004. – №5. – С. 34 – 38.

Стаття надійшла до редакції
20.12.2006 р.

УДК 330.3(477)

Піддубна Л. І.

ПРОСТОРОВО-ТЕМПОРАЛЬНИЙ РАКУРС ПРОБЛЕМИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

The disaggregation of the space of readiness of economic system of Ukraine by the criteria of topical character, optimality and domination was done on the basis of the use of space and temporal methodology of research. The problems of its transition to the new level of competitiveness, which are connected with space and temporal coordinates of development, were defined.

Сучасні світогосподарські процеси та тенденції зумовлюють потребу у використанні нових методів та інструментарію дослідження проблем підвищення конкурентоспроможності економічних систем. Методологічна обмеженість і низька працездатність суб'єктно-біхевіористичної експлікації конкурентоспроможності, як і її "поелементної" аксіоматики, стають очевидними. Виникає потреба у розширенні горизонту дослідження, в якому предметом аналізу теорії конкурентоспроможності є не статичні й замкнуті ринкові структури, а закономірності їх функціонування – існування у просторі – часі як організаційних систем.

Метою даної статті є спроба розширити методологію дослідження проблеми конкурентоспроможності української економіки, використовуючи просторово-темпоральний аналіз та такі поняття, як "актуальний час", "актуальний простір" та "простір готовності системи".

Аналіз стану функціонування економічної системи та рівня її конкурентоспроможності у просторі-часі на перший погляд видається тавтологічним, бо будь-яке функціонування на філософському рівні його розуміння – це процес змін, який протікає у просторі та в часі [1, с.15]. Однак "простір" і "час", як свідчать сучасні дослідження [2 – 3], можуть виступати і як відносно самостійні чинники, які визначають історичні просторово-темпоральні конфігурації розвитку економічних систем та рівні їх конкурентоспроможності. У цій площині просторово-темпоральний аналіз відкриває додаткові можливості для поглибленого дослідження проблем підвищення конкурентоспроможності економічних систем.

Не дивлячись на високий рівень актуальності, просторово-темпоральний аналіз залишається "вузьким місцем" сучасної методології дослідження проблем конкурентоспроможності. В економічній літературі розробка та формалізація поняттєвого апарату просторово-темпорального аналізу ґрунтується, переважно, на використанні положень теорії систем. І хоча цей підхід є достатньо продуктивним, але він не враховує гносеологічного сенсу економічного простору й часу, який є необхідною передумовою сприйняття цих параметрів суб'єктами розвитку [2, с.72].

Причини, згідно з якими параметри простору й часу із "звичайних" перетворилися в "актуальні" для економічного розвитку України, розкриває концепція "виклики – відповіді" А. Тойнбі [4]. Згідно з нею будь-яка соціально-економічна система може відчувати "виклики" або "збурення", що вимагають додаткових зусиль для "відповідей" на нові умови й загрози для її існування. "Виклики", за А. Тойнбі, виникають у результаті взаємодії системи із зовнішнім її середовищем відіграють прогресивну роль, бо через адекватні "відповіді" система піднімається на більш високий рівень організації та функціонування. "Відсутність викликів, – зазначає А. Тойнбі, – означає відсутність стимулів до зростання й розвитку" [4, с.120].

Просторово-темпоральний аналіз ґрунтується на міждисциплінарному підході, в якому виявляється особливий сенс простору і часу та їх актуалізація кризь такі поняття, як: "актуальний час", "актуальний простір", "простір готовності" тощо. Методологія формування асоціативного ряду понять "простір" і "час" та їх "актуалізація" беруть свій початок у працях основоположника російської школи вікової психології Л. С. Виготського [5].

При вирішенні практичних питань виховання й навчання дитини він розмежовував актуальний рівень розвитку і зону (сферу) ближчого розвитку. Під *актуальним (реальним) рівнем* розвитку Л. С. Виготський розумів завершений цикл (процес, зону) навчання, у якому вже реалізовані можливості (спроможності) дитини. Разом з тим існують спроможності (психологічні, емоційні, інтелектуальні тощо), які можуть бути реалізовані за допомогою зовнішнього впливу (дії викладача, вихователя, спілкування з іншими дітьми тощо). Готовність особистості перейти від одного стану (того, що вже вміє) до іншого (того, чого ще не вміє) із зовнішньою допомогою, Л. С. Виготський визначав як *зону ближчого розвитку*. Тільки в межах цієї зони, вважав він, перехід до іншого стану дитини може бути високоефективним, а за її межами – малоефективним і може призвести навіть до негативних наслідків та до психологічного опору [5, с. 246 – 254].

Сучасні дослідження і, зокрема авторів [6 – 7], дають підстави стверджувати, що простір готовності та актуальний рівень розвитку існують не тільки в кожній окремої особистості, а й у будь-якого господарюючого суб'єкта (економічної системи). Використовуючи цей методологічний підхід, простір рівня конкурентоспроможності економічної системи може бути представлено у вигляді схеми, яка наведена на рис. 1.

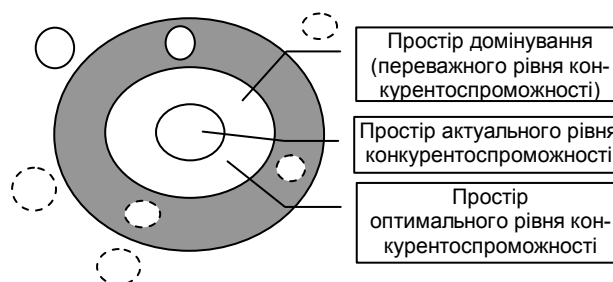

Рис. 1. Дезагрегація простору готовності економічної системи

Представлений у вигляді кола (рис. 1) простір рівня конкурентоспроможності системи містить такі елементи.

1. *Простір актуального рівня готовності* системи до взаємодії з іншими системами, у межах якого конкурентоспроможність системи виключає існування для неї "актуального часу", оскільки параметри її функціонування відповідають стандартам надсистеми.

2. *Простір оптимального рівня готовності*, який відображає адекватність станів системи та зовнішнього середовища, а підтримка рівня конкурентоспроможності системи в межах даного простору вимагає напруження всіх внутрішніх сил і постійного пошуку нових джерел.

3. *Простір домінування*, в межах якого дія зовнішніх чинників впливу на систему є більш слабкою, ніж дія внутрішніх чинників, а "абсорбція" позитивних чинників відбувається швидко й без суттєвих зусиль. У межах даного простору механізмом підвищення рівня конкурентоспроможності виступає саморегуляція (самоорганізація) системи.

У межах кожного із підпросторів готовності (рис.1) функціональний стан системи економічного розвитку визначається поняттям "*радіус області адекватності*". Сенс цього поняття полягає в тому, що стан економічної системи розглядається в просторі її готовності до взаємодії із зовнішнім середовищем та до змін, які виводять систему на адекватний вимогам останнього рівень функціонування та конкурентоспроможності. Радіус області адекватності визначається чинниками внутрішнього характеру і, насамперед, ресурсного походження і виступає як критерій (актуальності, оптимальності або домінування) оцінки відповідності суттєвих властивостей системи зовнішнім умовам її функціонування.

Для простору актуального рівня готовності критерій актуальності як радіус області адекватності стану системи стандартам надсистеми, визначається як

$$K_{\text{акт}}(\forall i)(y_i^j \in \delta | \delta_i \rightarrow y_i^{\text{доп}}, i=1, \dots, n). \quad (1)$$

Згідно з формулою (1), j-та економічна система вважається актуальною готовою за рівнем конкурентоспроможності, якщо значення усіх i-м окремих показників y_i^j функціонування

системи належать області адекватності δ , а радіус області адекватності відповідає допустимим значенням усіх окремих показників.

Завдання розвитку економічної системи в межах простору актуального рівня готовності полягає в підтримці динамічної адекватності її стану змінам зовнішнього середовища. Підтримка відповідності може бути як усвідомленою, так і неусвідомленою, що висуває на перший план значущість людського чинника у розвитку системи. Отже, чим меншим є радіус адекватності (внутрішнє коло), тим меншим є рівень готовності суб'єкта системи економічного розвитку до взаємодії у зовнішньому просторі. За межами цього кола суб'єкт взагалі є не готовим до адекватної поведінки у зовнішньому середовищі: стандарти останнього є незначущими або взагалі незрозумілими для суб'єкта.

Виявлення актуального рівня готовності суб'єкта економічного розвитку і, передусім, верхньої межі простору готовності є одним із найважливіших завдань топ-менеджменту будь-якої організаційної системи. Значущість граничного рівня готовності визначається тим, що при виході за коло простору актуального рівня готовності, результат дій суб'єкта може бути прямо протилежним – опір, розчарування і навіть погіршення поточного стану системи.

Критерій оптимального рівня готовності визначається згідно з правилом:

$$K^{opt}(\exists i)(y_i^j \in \delta | \delta_i \rightarrow \delta_i^{opt}). \quad (2)$$

Згідно з формулою (2), економічна система вважається оптимальною за і-м показником стану, якщо існує хоча б один окремих показник стану y_i^j , значення якого належить області адекватності δ , а радіус області адекватності за цим показником є оптимальним (у вигляді $\delta^{opt} = 0$), тобто у плані відповідності показників стану системи еталонним (ідеальним) значенням.

Як і в попередньому випадку стан системи економічного розвитку також може бути усвідомленим і неусвідомленим, але в межах саме оптимального простору готовності може відбуватися прискорений та ефективний розвиток системи, причому як за рахунок внутрішніх ресурсів, так і за рахунок додаткової енергії із зовнішнього простору. Режим функціонування системи в просторі оптимальності надає великі можливості, однак вимагає напруження всіх сил та постійного пошуку нового. Ігнорування цих вимог спричиняє наступ зони насичення, за межами якої ефективність внутрішніх зусиль починає знижуватися. Критерій домінування у просторі готовності економічної системи визначається за правилом:

$$K^{dom}(\forall i)(y_i^j \in \delta | \delta_i \rightarrow \delta_i^{opt}). \quad (3)$$

Згідно з правилом формули (3) j-та система вважається домінуючою за рівнем конкурентоспроможності, якщо всі значення окремих показників стану системи y_i^j належать області адекватності δ , а радіус області адекватності є оптимальним за всіма показниками.

Графічна ілюстрація критеріїв актуальності, оптимальності та домінування наведена на рис. 2, в якому за властивостями Y_1 і Y_2 порівнюються конкурентоспроможності п'яти систем $\{y_1^1, y_2^1, y_1^2, y_2^2, y_1^3, y_2^3, y_1^4, y_2^4, y_1^5, y_2^5\}$, які мають допустимі області адекватності значень $\{y_i^j, y_i^k\}, i=1,2$, у яких оптимальними значеннями є відповідно $y_1^{opt} = y_2^{opt}$.

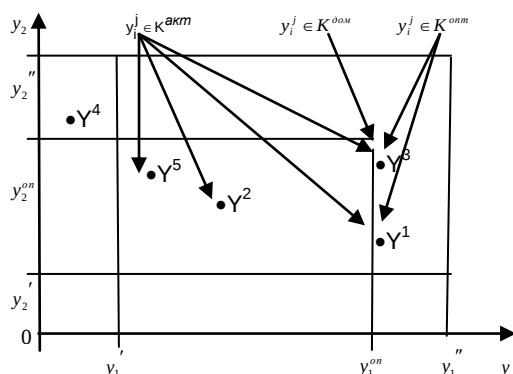

Рис. 2. Оцінка конкурентоспроможності економічних систем за критеріями адекватності (актуальності, оптимальності та домінування)

Рис. 2 ілюструє ситуацію, коли системи 1, 2, 3, 5 є адекватними (актуальними) за властивостями Y_1 і Y_2 , а системи 1 і 3 є оптимальними за властивістю Y_1 . Система 3 є домінуючою, незважаючи на те, що має місце співвідношення $Y_2^4 > Y_2^3$, оскільки система 4 взагалі не є конкурентоспроможною порівняно з іншими системами.

Просторово-темпоральний аналіз дозволяє виявити не тільки просторовий режим формування конкурентоспроможності економічної системи, а й ті проблемні ситуації, які пов'язані з темпоральним переходом до нового рівня конкурентоспроможності (рис. 3).

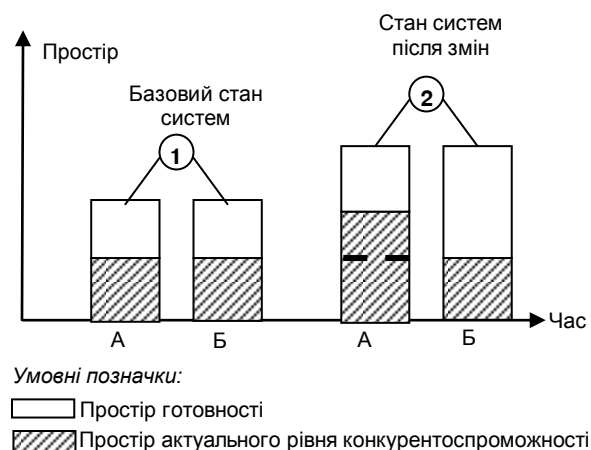

Рис. 3. Різниця ефектів розширення простору готовності систем

Наведені на рис. 3 економічні системи А і Б на початковому етапі мають однаковий актуальний рівень конкурентоспроможності та простір готовності. На другому етапі розвитку в кожній із систем відбулося розширення верхньої межі простору готовності. Але якщо в системі А це розширення відбувається за рахунок реального зростання актуального рівня конкурентоспроможності, то відносно системи Б можна говорити лише про зростання його потенційних можливостей, які виявилися так і нереалізованими у "звичайному" часі.

Зміна станів економічних систем А і Б у просторі-часі та актуального рівня їх конкурентоспроможності вказує на різний ступінь готовності до динамічного розвитку, до сприйняття вимог середовища розвитку та до адекватної економічної поведінки суб'єктів розвитку.

Граничним варіантом адекватності є ситуація, коли нові методи господарювання та моделі економічної поведінки повністю відповідають стану готовності суб'єкта господарської діяльності і ця відповідність зумовлює перехід до нового актуального рівня конкурентоспроможності. І навпаки, якщо відповідності між новими умовами господарювання і станом готовності суб'єкта не існує, а критерії простору готовності розмиті або не взаємопов'язані на різних рівнях, то це свідчить про наявність розривів (різну щільність) у просторі готовності суб'єкта розвитку. За таких умов зусилля останнього до здійснення перетворень виявляються або надмірними, або некомплексними, а управлінські рішення в процесах перетворення будуть неадекватними ситуації та супроводжуватимуться внутрішніми конфліктами, напругою в системі, а нерідко – і "зсувом" ролі в ній окремих елементів.

В умовах української економіки проблема простору готовності до переходу на якісно новий рівень конкурентоспроможності набуває особливого значення. Економіка України відчуває на собі не тільки "виклик" часу, актуалізований з моменту набуття країною незалежності, а й виклик "простору" і, передусім, у структурному його аспекті, – у площині готовності секторів вітчизняної економіки до змагання з відповідними секторами економічних систем інших країн.

Поширена думка, згідно з якою головною вадою "простору готовності" економіки України є успадкована нею "важка" галузева структура, яка нібито не відповідає потребам соціально-економічного розвитку України [8, с. 133], на погляд автора, не зовсім адекватно відображає ситуацію. Економічна система України зазнає "просторової" проблеми внаслідок комплексних причин – як зовнішніх, так і внутрішніх. Головною серед зовнішніх причин є якісні зміни в розвитку міжнародного поділу праці і, передусім, ті, які пов'язані з поступовим "стягуванням" економічних систем Заходу в "надсистеми" – інтеграційні угруповування країн із замкнутими відтворювальними циклами. Ці "надсистеми", як зазначають окремі автори, вже сьогодні функціонують "у режимі самодостатності", а отже, зі "звуженим" інтересом до решти країн світу [9]. В результаті "традиційні" форми міжнародних зв'язків і відносин, які відомий російський історик В. Ключевський визначав як "спілкування", сьогодні все більше трансформуються у відносини "впливу" та "залежності" економічних систем. Якщо раніше на світових ринках українські підприємства вступали у взаємодію із самостійними економічними суб'єктами інших країн, то на початку XXI століття ця взаємодія виявляє себе в більш складній формі. Формування потужних інтеграційних угруповань у світі створює, як зазначає Є. В. Іноземцев, загрозу економічного та технологічного розколу світу [9, с. 31], і це висуває нові, додаткові вимоги для суб'єктів міжнародної економічної діяльності України та для її економіки в цілому.

Розмірковуючи про світ майбутнього, віце-президент Світового банку Ж. Ф. Рішар зазначає, що "в найближчі двадцять років дві потужні сили глибоко змінять світ, у якому ми живемо. Перша сила – це демографічний вибух. ... Друга сила – нова світова економіка, яка поруч із негативними явищами принесе ряд сприятливих можливостей" [10, с.156]. Ознаки нової світової економіки він пов'язує з:

- швидкістю міжнародного бізнесу (разом із Б. Гейтсом);
- подоланням державних кордонів міжнародним бізнесом;
- величезною наукоємністю, антиподом якої є відсталість;
- гіперконкурентністю міжнародного бізнесу, яка має передбачати 100-відсоткову надійність виживання [10, с.156 – 157].

Без володіння особливим науковим талантом можна визначити, які з країн світу стануть володарями сприятливих можливостей нової світової економіки, а які – негативних її явищ. У глибині душі виникає жах від усвідомлення того, що із цих "дарувань" нової світової економіки отримає сучасна Україна. Час для неї стискається і вже стає "гіперактуальним", а українська економіка все ще знаходиться в стані трансформації. Стратегічні проблеми економічного розвитку України необхідно вирішувати вже сьогодні, бо завтра буде пізно.

Адаптація до вимог "зовнішнього чинника" в Україні почалась шляхом радикальних перетворень колишньої економічної системи, загальним стрижнем яких став перехід "від плану до ринку". Але цей перехід породив низку причин внутрішнього характеру, наслідком яких стала консервація колишньої неефективної структури економіки із домінуванням у ній низькотехнологічних та сировинних "монстрів", які й сьогодні формують неадекватну світовим реаліям і "ненатуральну" структуру економіки. "Ненатуральність" економіки України полягає як у її "рваному" – із різною щільністю економічного простору країни, – так і в її "ненатуральній" структурі. За оцінкою фахівців приблизно третина економічного потенціалу країни, яка була створена у попередні десятиріччя, взагалі не може бути життєздатною, і приблизно така ж частка для досягнення світового рівня конкурентоспроможності вимагає надзвичайно дорогої модернізації. За цими ж оцінками вирішення структурних проблем в економіці України тільки в найближчє десятиріччя потребує інвестицій на суму в десятки млрд. дол.

Не менш складною проблемою "простору готовності" економіки України є його недостатня "міцність" та джерела формування. Трансформаційні зміни в економіці України, набуваючи "революційного" характеру, спиралися не на поступове накопичення критичної маси економічних явищ і процесів і не відображали притаманних економіці рушійних її сил. Швидке впровадження в економіку нових ринкових форм господарювання, яке відбувалося в суперечності з наявними від-

носинами й традиціями, не тільки не породжувало ентузіазму серед населення в процесах реалізації, а й викликало його опір. Інакше кажучи, в процесі перетворення було приведено в рух не весь соціально-економічний простір суспільства, а лише його частину, що створювало розриви в його континуумі. Аналізуючи подібну ситуацію в Росії, В. Рязанов зазначає, що саме розрив між "верхами" і "низами", виявляється одним із найуразливіших місць реформ у Росії, а в процесі їх проведення він не усувається, а збільшується [11, с. 50 – 51].

Багато дослідників справедливо акцентують увагу й на дефіциті в українському суспільстві ідеологічних цінностей та низькому рівні правової культури. Якщо закони й нормативно-правові акти регулювання економіки можна змінити відносно швидко, то для формування відповідних соціальних механізмів підтримки трансформаційних змін необхідний час. За існуючими оцінками, вважається, що термін природної адаптації суспільства до нових умов господарювання дорівнює тривалості активного періоду життя одного покоління, тобто 25 – 40 років. А стабілізація суспільного усвідомлення, за тими ж оцінками, потребує 60 – 70 років, тобто життя одного покоління [12, с. 134]. З урахуванням цього стає очевидним, що наступне десятиріччя стане для України "актуальним" часом, який потребує неординарних зусиль для її ефективного входження в сучасні цивілізаційні процеси.

Просторово-темпоральний аналіз проблеми конкурентоспроможності української економіки дозволяє зробити такі висновки:

- чинники простору й часу в аналізі проблеми конкурентоспроможності мають предметний, системний і концептуальний характер;
- як методологічна призма просторово-темпоральний аналіз акцентує увагу не на поточно-фактологічний стан конкурентоспроможності економічного суб'єкта, а на динамічні характеристики та стратегічні орієнтири розвитку;
- закономірності формування простору готовності економічних систем вимагають від державної влади врахування в економічній політиці балансу між просторовими і темпоральними характеристиками розвитку країни;
- різкі зміни у швидкості й спрямованості руху економічної системи негативно впливають на рівень її конкурентоспроможності, породжуючи нові просторові й темпоральні проблеми розвитку.

Література 1. Мухин В. И. Исследование систем управления: Учебник для вузов. – М.: Изд. "Экзамен", 2003. – 384с. 2. Чекмарев В. В. Экономическое пространство как объект и предмет экономической науки // Философия хозяйства. Альманах Центра общественных наук и экономического факультета МГУ им. М. В. Ломоносова. – 2000. – №3. – С. 59 – 82. 3. Могилевкин И. Фактор времени в политике России и других держав // Мировая экономика и международные отношения. – 1997. – №2. – С. 4 – 17. 4. Тойнби А. Дж. Постигание истории. – М.: Политиздат, 1991. – 360с. 5. Выготский Л. С. Собр. соч. В 6 т. Т.2. – М.: Наука, 1984. 6. Мамедов О. Ю. Россия и Запад: "экономика пространства" против "экономики времени" // Философия хозяйства. Альманах Центра общественных наук и экономического факультета МГУ им. М. В. Ломоносова. – 2000. – №1. – С. 51 – 55. 7. Могилевкин И. Россия: пространство как экономическая и политическая категория // Мировая экономика и международные отношения. – 1996. – №8. – С. 64 – 72. 8. Заболоцкий Б. Ф. Экономика Украины / Б. Ф. Заболоцкий, М. Ф. Кокотко, Т. С. Смовженко. – Львів, 1997. – 580с. 9. Иноземцев В. Л. Пределы "догоняющего" развития. – М.: "Экономика", 2000. – 295с. 10. Рішар Жан-Франсуа. Двадцать лет спустя. Глобальные проблемы и способы их разрешения // Россия в глобальной экономике. – 2003. – №2. Т.1. – С. 156 – 164. 11. Рязанов В. Т. Постиндустриальная трансформация, её социально-экономические модели и судьба экономики России в XXI веке // Философия хозяйства. Альманах Центра общественных наук и экономического факультета МГУ им. М. В. Ломоносова. – 2001. – №2. – С. 44 – 72. 12. Морозов В. Ю. Прощай, империя. Экономика распада. – М.: ЗАО "Издательство "Экономика", 1999. – 184 с.

Стаття надійшла до редакції
16.10.2006 р.